

Tampereen kaupunki

Pättinniemen ranta-asemakaava
Maisema- ja kulttuuriympäristöselvitys
22.12.2015

Pättinniemi ja Björknäsin huvila pohjoisesta Pättinlahden vastarannalta Köllistä
Kuva: Pasi Vierimaa, 6/2015

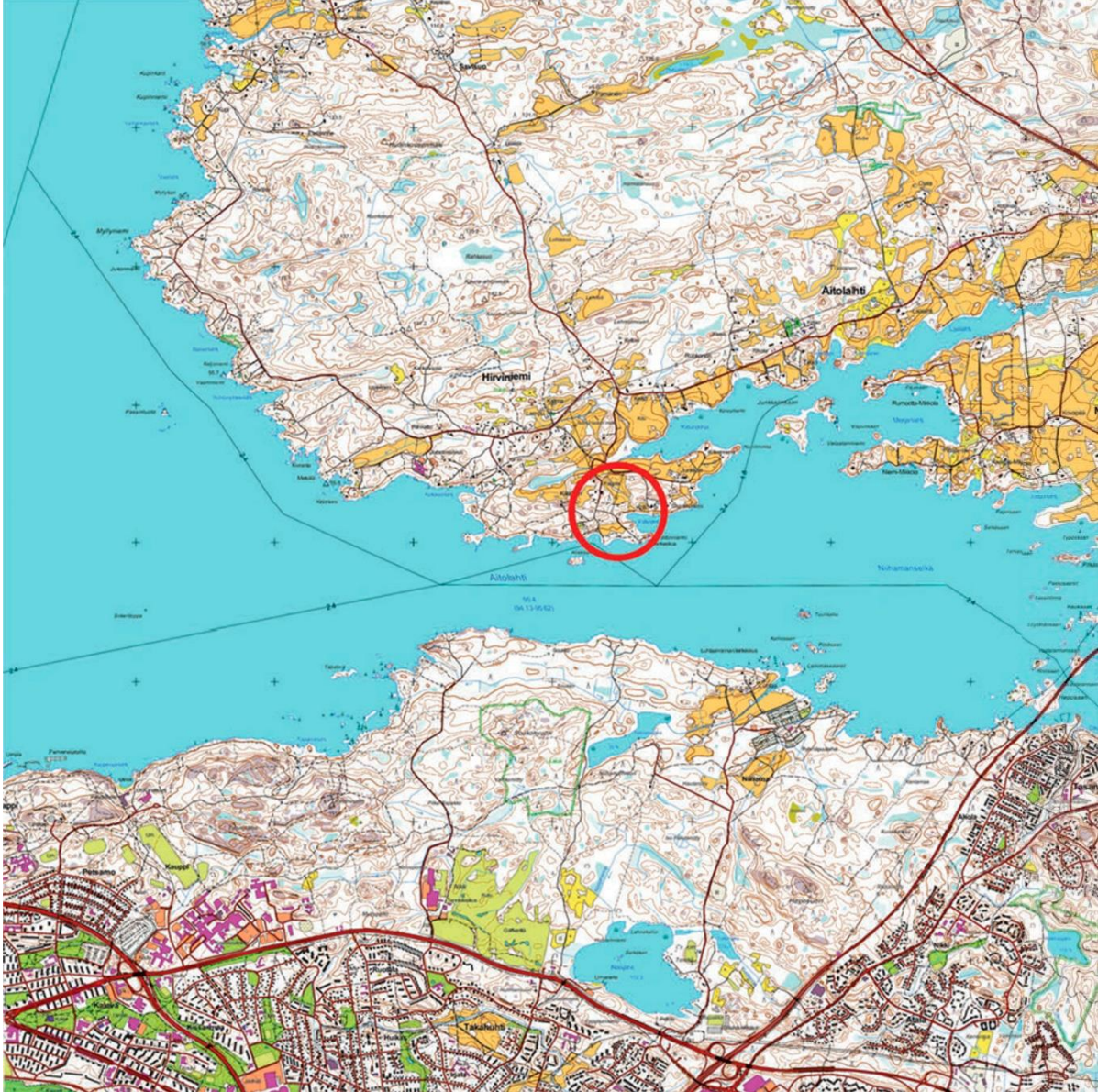
Sisällysluettelo

1. Johdanto	3
2. Selvitysalue päätöksissä ja ylemmissä kaavatasoissa	5
3. Maiseman historiaa	6
3.1. Jääkauden vaikutus ja Ancyclusjärvi	6
3.2. Muinaisjäännökset	6
3.3. Alue vanhoissa kartoissa	9
4. Maiseman nykytilanne	13
4.1. Maisemarakenne, maisemakuva ja korkeussuhteet	13
4.2. Vesiolosuhteet	18
4.3. Maaperä	19
4.4. Maiseman häiriötekijät	20
5. Rakennettu kulttuuriympäristö	21
5.1. Kaava-alueen kohteet	21
5.2. Muut läheiset luokitellut kohteet	27
6. Maisema-arvojen huomioiminen kaavoituksessa	28
7. Lähteet	31

1. Johdanto

Maisemaselvitys liittyy kaavahankkeeseen *Pättinniemen ranta-asemakaava*. Kaava-alue sijaitsee Aitolahden pohjoispuolella Hirviniemen alueella, maanteitse vajaa 25 km Tampereen keskustasta koilliseen. Kaava-alueen sijainti on esitetty kuvassa 1 ja kaavoitettavan alueen likimääräinen rajausta kuvassa 2. Tässä selvityksessä maisemaa on käsitelty kaava-aluetta laajempänä kokonaisuutena.

Maisemaselvitys on laadittu olemassa olevan aineiston (kartat, kirjallisuus, internet) sekä 23.6.2015 ja 1.12.2015 tehtyjen maastokäyntien pohjalta.

Kuva 1. Kaava-alueen sijainti Hirviniemen alueella Pättinniemessä. Vasemmassa alakulmassa näkyy Tampereen Kauppia ja Petsamo. (Kartta: Maanmittauslaitoksen Peruskarttarasteri, 6/2015.)

Kuva 2. Ranta-asemakaava-alueen likimääräinen rajaus pohjakartalla. (Pohjakartan copyright: Tampereen kaupunki 2015.)

Kuva 3. Ilmakuva alueesta ja kaava-alueen likimääräinen rajaus. (Kuva: Lentokuva Vallas.)

2. Selvitysalue päätöksissä ja ylemmissä kaavatasoissa

Selvitysalue kuuluu Ympäristöministeriön mukaan maisemamaakuntajaon mukaiseen Hämeen viljely- ja järvimaa-alueeseen, tarkemmin Keski-Hämeen viljely- ja järvisuutuun. Keski-Hämeen viljely- ja järvisuutua voidaan pitää Hämeen varsinaisena ydinalueena, johon on keskittynyt vanhin asutus, viljely-alueet sekä vaihtelevat vesireitit. Pitkään jatkunut elinkeinoelämä on ollut monipuolista, alkutuotantoon sekä teollisuuteen liittyvää. Tästä johtuen maisemat ovat hyvin monimuotoisia ja usein pienipiirteisiä. Etelä- ja keskiosissa on laajoja savikkoja sekä useita kaakkois-luode –suuntaisia hienoja harju- ja saumamuodostumajaksoja. Huomattavin näistä on Lammin – Hauhon – Pälkäneen – Pyynikin saumamuodostumajakso. Tavallisia ovat myös moreenimaat. Pohjoisessa tyypillisiä ovat laajat ja vaihtelevat kalliomaat, joita rikkovat ruhjelaaksot. Seudun eteläisimmät osat ovat olosuhteiltaan erittäin suotuisaa viljelysalueita. Seudulla on vaihtelevaa ja rikasta eteläboreaalisen vyöhykkeen kasvillisuutta. Metsät ovat viljavat. Vallitsevat metsätyypit ovat lehtomaisia ja tuoreita käenkaali-mustikkatyyppin ja mustikkatyyppin kuusivaltaisia sekametsiä. Soita on vähän, ja ne ovat lähinnä karujen vedenjakaja-alueiden keidassoita. (Ympäristöministeriö 1992; 16-17, 24).

Maamme esihistoriallisesta rautakautisesta asutuksesta huomattava osa on sijainnut täällä, varsinkin Vanajan reitillä ja Kokemäenjoen reitin alkupäässä. Keski- ja vanhojen talonpoikaisten ja kartanorakennusten suuri määrä kertoo pitkäaikaisesta asutuksesta ja kulttuuriperinteestä. Myös kartanokulttuuri on kukoistanut viljelysmaiden tuntumassa. Karjatalous näkyy maisemassa mm. erityyppisinä perinnemaisemina. Perinteinen kylän paikka on harjun tai selänteen notkomainen satulakohta, mistä on ollut hyvät yhteydet. Rakennuspaikat on valittu esim. pienilmaston, viljelysmaan ja pohjaveden saatavuuden mukaan. Kanta-Hämeen perinteiset kylät ovat tyypillisimmillään tiiviitä ja melko suuria. (Ympäristöministeriö 1992, 24).

Alueella on voimassa Pirkanmaan 1. maakuntakaava. Sen mukaan maisemaselvitysalue kuuluu maakunnallisesti arvokkaaseen kulttuuriympäristöön (akm163, *Hirviniemen kulttuurimaisema, Hirviniemi, Aitolahdi*). Luokitukseksi on annettu rakennushistoriallisesti merkittävä (R) ja maisemakokonaisuus (MK). Suunnittelumääräyksen mukaan: ”*Alueen suunnittelussa, rakentamisessa ja käytössä on edistettävä kulttuuriympäristön arvojen säilymistä. Yksityiskohtaisemmassa kaavoituksessa on otettava huomioon kulttuuriympäristön kokonaisuus ja ominaisuuslaatu. Alueen käyttö ja rakentaminen tulee sopeuttaa kunkin alueen kulttuuriperintöön ja ominaisuuslaatuun.*” Alueella on voimassa myös 1. ja 2. vaihemaakuntakaava, mutta niissä selvitysalueelle ei ole osoitettu aluevarauksia tai toimintoja. (Pirkanmaan liitto 2005).

Pirkanmaan maakuntakaava 2040 on vireillä, ja sen luonnos on laadittu 16.2.2015. Maisemaselvitysalue kuuluu maakuntakaavaluonnoksen mukaiseen maakunnallisesti arvokkaaseen kulttuurimaisemaan, *Hirviniemen kulttuurimaisema* (n:o 71). Sen kanssa kokonaisuuden muodostaa *Nurmin kulttuurimaisema* (n:o 72). Hieman idempänä on lisäksi *Sorilan-Palon kulttuurimaisema* (n:o 73). Suunnittelumääräyksen mukaan: ”*Suunnittelussa, käytössä ja rakentamisessa tulee turvata ja edistää maiseman ja rakennusperinnön arvojen säilymistä. Avointen maisematilojen säilymiseen ja uusien rakennuspaikkojen sijaintiin on kiinnitettävä erityistä huomiota*”. Kaavaluonnoksen liiteosan kartassa 17 on lisäksi osoitettu mm. maakunnallisesti arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt. Kohteita numerolla 34 (*Aitolahden ja Teiskon rantahuvilat*) on yhteensä 26 kpl, joista Hirviniemen etelärannallakin useita. Kaava-alueelle niistä sijoittuu yksi, Pättiniemi eli Björknäsin huvila. Muita lähellä sijaitsevia ovat mm. Ensilä, Pirttilä ja Kivimäki. Rantahuviloiden ominaispiirteiksi ja arvoiksi on mainittu *arkkitehtuuri, asuinrakennuksen ja apurakennusten suhde ja arkkitehtoninen jatkuvuus sekä huviloiden suhde ympäröivään luontoon ja näkyvyys maisemassa*. (Pirkanmaan liitto 2015).

Alueella on voimassa Aitolahden-Teiskon Rantayleiskaava. Siinä Aitolahden entinen pappila ja Pättiniemen huvila (Björknäs) on osoitettu merkittäviksi rakennuksiksi (R 5 ja R 6).

Selvitysalue ei kuulu valtioneuvoston 1995 tekemän periaatepäätöksen mukaisiin maisema-alueisiin (valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet) (Ympäristöhallinto 2013 => Kartta valtakunnallisesti arvokkaista maisema-alueista, pdf).

Julkaisussa *Tampereen Aitolahden ja Teiskon kulttuuriympäristöselvitys* (TAKU) on osoitettu Hirviniemen ja Laalahden kulttuuriympäristökokonaisuus, joka käsittää Aitoniementien varren rantaviljelyksineen ja metsäselänteineen alkaen idästä Laalahden tilakeskuksesta ja jatkuen länteen Kiikkisen ja Ensilän länsipuolelle. Kokonaisuus sisältää useita rakennuskulttuurikohteita, muinaisjäännealueita ja perinnebiotoopeja. Alueelle on annettu toimenpidesuosituksia, ks. kohta 6. (Tampereen kaupunki

2015, 174-175). Huom. Ainakin Björknäsin ja Ensilän huviloiden sijainnit s. 174 kartassa ovat virheellisiä.

3. Maiseman historiaa

3.1. Jääkauden vaikutus ja Ancylysjärvi

Tampereen kaupungin mukaan jäätikkö on sulanut Aitolahden ja Teiskon alueelta noin 9800 – 9900 vuotta sitten; tuolloin jäätikön reuna oli vetäytynyt jo Muroleen pohjoispuolelle. Lyhyen ilmaston kylmenemisjakson johdosta jäätikkö eteni uudestaan etelämmäs Löytänäjärven eteläpuolelle. Noin 9600 vuotta sitten jäätikkö alkoi lopullisesti sulaa, ja alue jäi suurelta osin Yoldiameren (Itämeren muinaisvaihe) peittoon. Rantaviiva oli tasolla 160-162 m mpy (metriä merenpinnan yläpuolella). Jääkauden jälkeinen maanpinnan kohoaminen oli nopeaa. Yoldiameren aikainen rantaviiva on nykyään jo lähes 170 m korkeudessa. Näsijärvi kuroutui irti Itämerestä noin 8000 vuotta sitten, eli Ancylysjärvivaiheen lopulla. Näsijärven lasku-uoma sijaitsi pohjoisessa laskien Lapuanjoen kautta Perämereen. Järven pohjoisosa kohosi eteläosaa nopeammin, jolloin eteläosassa vedenpinta nousi 4-5 m. Sen seurauksena Näsijärvi mursi itselleen uuden lasku-uoman, nykyisen Tammerkosken, arviolta 5000 - 7000 vuotta sitten (Tampereen kaupunki 2015, 19).

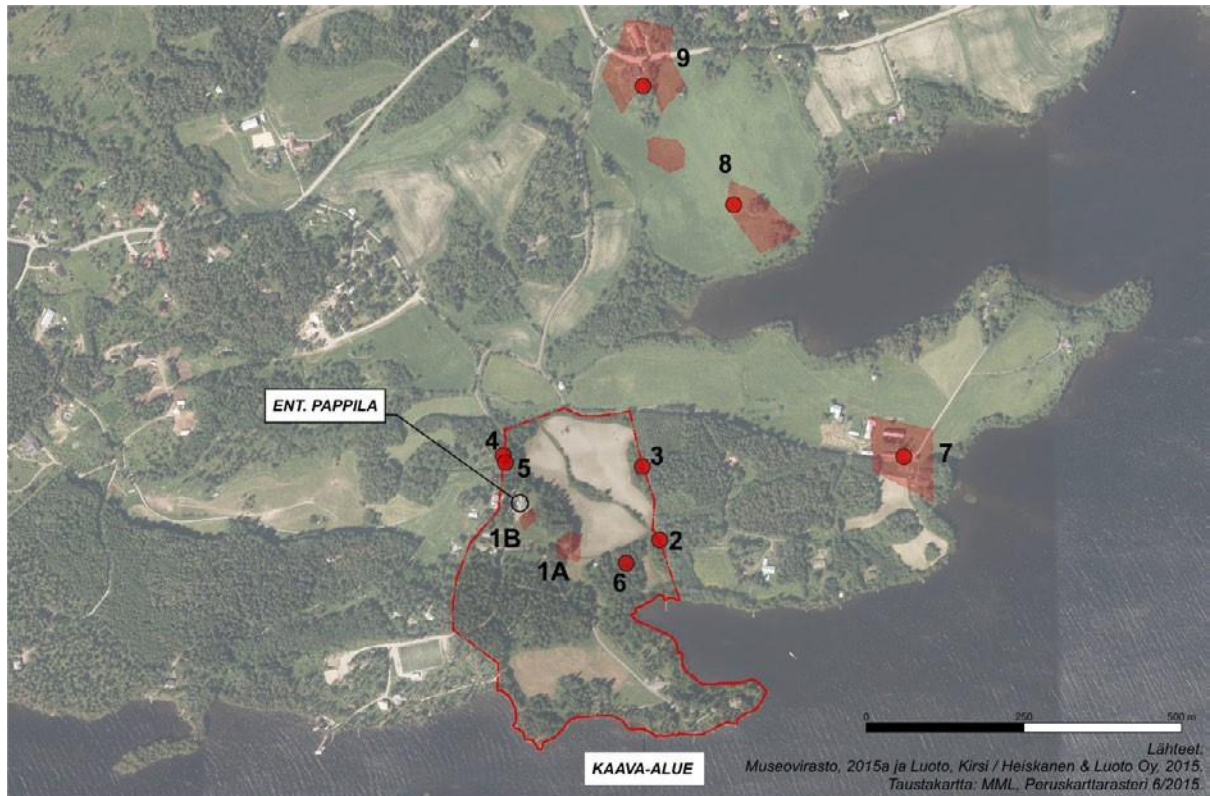
Ancylysjärvi oli laajimmillaan noin 8800 vuotta sitten (6800 eKr.), jolloin selvitysalueella veden peitossa olivat vielä Pättinniemi ja Junkkari kokonaisuudessaan sekä melko tarkasti nykyiset viljelysmaat Nurmin ja Sorilan alueella. (Tampereen kaupunki 2015, 19, kuva).

3.2. Muinaisjäännökset

Museoviraston muinaisjäännösrekisterin mukaan kaava-alueelta tunnetaan kaksi historiallisen ajan kiinteää muinaisjäännöstä: "Hirviniemi KiiKKinen" (asuinpaikka; yksinäistalo) ja Uusi-Köllli (kivirakenne; rajamerkki). Kaava-alueen läheisyydestä tunnetaan lisäksi kolme muinaisjäännöstä. (Museovirasto 2015a).

Kaavahankkeen alkuvaiheessa on tehty arkeologinen inventointi (Kulttuuriympäristöpalvelut Heiskanen & Luoto Oy, 6.10.2015). Inventoinnissa alueelta on löydetty neljä uutta kiinteää muinaisjäännöstä. Lisäksi raportissa on esitetty kahden aiemmin tunnetun muinaisjäännöksen sijainnin tarkistamista ja toisen kohteen (A, Hirviniemi KiiKKinen; ks. jäljempänä) muuttamista kaksiosaiseksi aiemman yhden suuren aluerajauksen sijasta.

Muinaisjäännösten sijainnit on esitetty kuvassa 4 ja kohteiden tarkemmat kuvaukset jäljempänä. Kaava-alueen kohteiden numeroinnit 1-6 vastaavat syksyn 2015 inventoinnin numerointia.

- 1 MUINAISJÄÄNNÖS
pistemäinen kohde / alue

Kuva 4. Läheisimmät muinaisjäännökset. Kohteet 1 ja 2 sekä kaava-alueen ulkopuoliset 7-9 ovat Museoviraston muinaisjäännösrekisterin mukaisia kohteita, kohteet 3-6 syksyn 2015 inventoinnissa paikannettuja.

Kohde 1, "Hirviniemi Kiikkinen". Museoviraston mukaan muinaisjäännös on paikallistettu vuosien 1765 ja 1781 karttojen perusteella vanhan pappilan tontille ja aluemaisena viereiselle peltoalueelle noin 100 m pappilan päärakennuksesta kaakkoon. Maastokäynnillä ei ole havaittu rakenteita (Museovirasto 2015a). Kohde on osoitettu syksyn 2015 inventoinnin mukaiseen tarkistettuun paikkaan ja siinä on huomioitu inventoijan esitys aluerajauksen jakamisesta kahteen osaan (1A ja 1B). Luodon mukaan suojelustatus on "kiinteä muinaisjäännös, suojelukohde". (Luoto 2015.)

Kohde 2, "Uusi-Köllä". Muinaisjäännös sijoittuu em. kohteesta itään metsäsaarekkeen länsireunaan. Museoviraston mukaan kivirakenne koostuu pystyyn tuetusta 50-60 cm korkeasta suorakaiteen muotoisesta kivistä, joka on todennäköisesti rajakivi. Sijainti sopii 1700-luvun karttojen perusteella Kiikkisen talon ja Hirviniemen ryhmäkylän rajalle (Museovirasto 2015a). Kohde on osoitettu syksyn 2015 inventoinnin mukaiseen tarkistettuun paikkaan. Luodon mukaan suojelustatus on "kiinteä muinaisjäännös, suojelukohde". (Luoto 2015.)

Kohde 3, "Junkkarintie". Kohde on paikannettu syksyn 2015 inventoinnissa. Luodon mukaan se sijoittuu pellon itäreunaan, noin 200 m itäkoilliseen pappilan päärakennuksesta. Kyseessä on historiallisen ajan rajamerkki, joka koostuu kahdesta suuresta kivistä, joiden väliin on kasattu pienempiä kiviä. Kivien sijainti sopii 1700-luvun karttojen digitoinnin perusteella Kiikkisen yksinäistalon ja Hirviniemen ryhmäkylän rajalle. Luodon mukaan suojelustatus on "kiinteä muinaisjäännös, suojelukohde". (Luoto 2015.)

Kohde 4, "Kiikkisensalmentie 1". Kohde on paikannettu syksyn 2015 inventoinnissa. Luodon mukaan kohde sijaitsee Kiikkisensalmentien länsipuolella kallionnyppylän kupeessa, noin 75 m länsiluoteeseen pappilan päärakennuksesta. Kyseessä on historiallisen ajan rajamerkki, joka muodostuu noin 3,5 x 2 m:n kokoisesta ja noin 1 m korkuisesta kiviröykkiöstä. Röykkiön sijainti sopii 1700-luvun karttojen digitoinnin perusteella Kiikkisen yksinäistalon ja Hirviniemen ryhmäkylän rajalle. Suojelustatus on "kiinteä muinaisjäännös, suojelukohde". (Luoto 2015.)

Kohde 5, ”Kiikkisensalmentie 2”. Kohde on paikannettu syksyn 2015 inventoinnissa. Luodon mukaan kohde sijaitsee metsikössä Kiikkisensalmentien länsipuolella lähellä palaneen talon pihapiiriä. Kyseessä on historiallisen ajan kellari / nauriskuopanne, kooltaan 3 x 3 m, ja itäreunalla on n. 1,5 m leveä valli. Kuopanne on todennäköisesti Kiikkisen yksinäistalon tai pappilan toimintaan liittyneen maakellarin jäännös. Suojelustatus on ”*kiinteä muinaisjäännös, suojelukohde*”. (Luoto 2015).

Kohde 6, ”Pättinlahti”. Kohde on paikannettu syksyn 2015 inventoinnissa. Luodon mukaan kohde sijaitsee metsikössä, noin 190 m pappilasta kaakkoon, pienen maakumpareen kaakkoisreunassa. Kyseessä on historiallisen ajan kellari / nauriskuopanne, kooltaan 2,5 x 1,5 m ja syvyydeltään noin 0,4 m. Reunoja kiertää n. 2 m leveät vallit. Kuopanne on todennäköisesti Kiikkisen yksinäistalon toimintaan liittyneen maakellarin jäännös. Luodon mukaan suojelustatus on ”*kiinteä muinaisjäännös, suojelukohde*”. (Luoto 2015).

Kaava-alueen ulkopuoliset kohteet:

Kohde 7, ”Teisko Hirviniemi”. Kylätontti sijaitsee kaava-alueesta n. 500 m itään Junkkarin talon läheisyydessä. Museoviraston mukaan historiallisten karttojen perusteella kylä on sijainnut samalla paikalla ainakin vuodesta 1765 alkaen (Museovirasto 2015a).

Kohde 8, ”Keso I-IP”. Kivikautinen asuinpaikka-alue sijaitsee kaava-alueesta noin 400 m koilliseen Kidunpohjan lahden rannalla. Museoviraston mukaan paikalta on löydetty sädekiviliuskeinen kivikirves ja kvartsia (Museovirasto 2015a).

Kohde 9, ”Hirviniemi Keso III”. Yksinäistalon tontti sijaitsee noin 500 m kaava-alueesta pohjoiseen ja edellisestä kohteesta D luoteeseen. Alue sijoittuu Autoniementien molemmin puolin lähelle Kiikkisensalmentien risteystä. Museoviraston mukaan tila on sijainnut samalla paikalla ainakin vuodesta 1765. Aitoniementie siirrettiin 1960-luvulla kulkemaan tilakeskuksen läpi (Museovirasto 2015a).

3.3. Alue vanhoissa kartoissa

Seuraavassa on esitetty otteita eri aikojen kartoista sekä kuvattu niiden sisältöä. Karttojen tulkinnat (värit, merkinnät jne.) ovat tekijän ellei toisin ole mainittu.

Rehnströmin kartta, 1765

Kuva 5. Ote Rehnströmin kartasta v:ltä 1765. (Alkuperäinen kartta: Kansallisarkisto.)

Kartassa näkyy punaisella Hirviniemen kylä, "Hiwiniemi By", joka Tampereen kaupungin (2015, 168) mukaan tarkoittaa Köllin, Junkkarin ja Lampun talojen muodostamaa ryhmäkylää. Lännempänä näkyy kaksi erillistä tilaa, joista isompi on Luodon (Luoto 2015, 5) mukaan Kiikkisen yksinäistalo ja pienempi erillinen asuintontti. Ryhmäkylän pohjoispuolella näkyvät pellot ovat laaja-alaisia ja yhtenäisiä ja vastaavat melko tarkasti nykyistä tilannetta. Myös Pättinniemen alueella näkyy peltoja, jotka jäävät paikoin suhteellisen kauas rannasta. Nykyisen Saarikkoniemen ja Köllin alue (kuvassa keskellä) on mäki-sempää, ja pellot ovat melko pirstaleisia ja pienialaisia. Kiikkisen yksinäistalon pohjoispuolella näkyy myös peltolaikkuja ja niiden välissä vihreällä niittyä. Kyseessä on nykyisen pappilan rakennuksen pohjois- ja itäpuolinen peltoalue. Hirviniemen ryhmäkylän vierestä länsiluoteeseen jatkuva kapea niittyalue laajenee "Kesai pohjan", nyk. Kidunpohjan, rannoilla laajemmaksi niittyalueeksi. Vanhassa kartassa näkyvät selvästi myös korkeimmat maastonkohdat, kuten Koirainniemen (Junkkari) ja Pättinniemen kärjet, sekä keskialueen mäkisemmät kohdat. Kartassa näkyvät myös eri tiloille johtavat tiet, jotka Luodon tekemän digitoinnin ja asemoinnin perusteella (Luoto 2015, 15) noudattavat paikoin nykyisiä tielinjoja.

Florinin isojakokartta, 1781

Kuva 6. Ote Florinin isojakokartasta v:lta 1781. (Alkuperäinen kartta: Kansallisarkisto.)

Florinin isojakokartassa näkyy yhä Hirviniemen ryhmäkylä ja jokainen talo on esitetty erikseen. Kiikkisen yksinäistalo on myös näkyvässä, mutta sen luoteispuolella sijainnut erillinen asuintontti näyttäisi autoituneen. Muilta osin tilanne on säilynyt pääpiirteissään ennallaan.

Rekognosointikartat 1776-1805

Jyväskylän yliopiston julkaisuarkiston "Heikki Rantatupa, historialliset kartat" mukaan Suomessa tehtiin vuosina 1776-1805 sotilaskartoitus, ns. rekognosointikartoitus. Kartoissa on kuvattu topografiaa, tiestöä, vesireittejä, rustholleja, torppia ja pappiloita. (Jyväskylän yliopiston julkaisuarkisto 2015a). Kartat on julkaistu teoksessa Kuninkaan kartasto Suomesta 1776-1805 (Alanen & Kepsu 1989). Koska rekognosointikartta on huomattavasti epätarkempi kuin suunnilleen saman ajan Rehnströmin ja Florinin kartat, ei sen sisältöä ole tässä kuvattu tarkemmin. Todettakoon kuitenkin, että Hirviniemen ryhmäkylän kohdalla on nimi "Kehso" ja nimi "Hirviniemi" näkyy pohjoisempana, nykyisen Kidunpohjan lahden toisella puolella Junkkarinsaaren kohdalla.

Kalmbergin kartasto, 1855

Kuva 7. Ote Kalmbergin kartasta. (Kartan tuottaja: www.vanhakartta.fi, Jyväskylän yliopiston julkaisuarkisto.)

Jyväskylän yliopiston julkaisuarkiston "Heikki Rantatupa, historialliset kartat" mukaan venäläinen yliesikunnan sotilastopografinen osasto laati Suomen rannikon puolustamisen vuoksi maantieteellisen kartaston, jota kartoitustöiden johtajan eversti Gustav Adolf Kalmbergin mukaan kutsutaan Suomessa Kalmbergin kartastoksi. Kartasto ei anna varsinaisesti uutta tietoa, koska samoihin aikoihin valmistuneet pitäjänkartat ja kihlakunnan kartat ovat sekä tarkempia että informatiivisempia. Kalmbergin kartasto tarjoaa kuitenkin erinomaisen yleissilmäyksen tiestöstä, kulkuyhteyksistä sekä asutuksesta. (Jyväskylän yliopiston julkaisuarkisto 2015b).

Verkkomakasiinin mukaan metsät on osoitettu kartassa vihreällä, suot viivoituksin ja vihreillä laikuilla, ja peltokuviot on pääosin jätetty valkoisiksi. (Verkkomakasiini 2009).

Pättinniemi on metsää pientä peltolaikkua lukuun ottamatta. Junkkarin alue on viljelyksessä. Nimistä mainittakoon "Keso", "Ruokonen" ja "Lajalaks". Nykyinen Kidunpohja näkyy nimellä "Kesoipohja". Pättinniemen länsipuolella rannassa näkyy "Kiki"; nykyisin on olemassa KiiKKinen sekä KiiKKisensaari.

Suomen taloudellinen kartta, 1931

Kuva 8. Ote Suomen taloudellisesta kartasta 1:100 000 vuodelta 1931. (Kuva: Kansalliskirjasto, Doria-tietokanta.)

Pappilan ja Junkkarin ympäristö on laajalti viljelyksessä, ja viljelysmaat jatkuvat itä-koilliseen aina Peukuseen asti (nyk. Sorila). Myös Nurmin alue on viljelty. Pättinniemi pappilan eteläpuolella näyttäisi olevan viljelty. Pättinniemen länsipuoli on suhteellisen metsäistä, ja viljelysmaat vähenevät ja ovat pienialaisempia länteen siirryttäessä.

Peruskartat 1953 ja 2015 (nykytilanne)

Kuva 9. Ote vuoden 1953 peruskartasta. (Maanmittauslaitos, Peruskartta 1:20 000 1953, 10/2015.)

Kuva 10. Ote vuoden 2015 peruskartasta. (Maanmittauslaitos, Peruskarttarasteri, 6/2015.)

Vuoden 1953 peruskartassa näkyvät jo Pappila ja Kiikkinen. Niemenkärjessä (Björknäsinniemi) näkyy Björknäsin huvila. Viljelysmaat noudattavat vielä melko tarkasti vuoden 1931 kartassa näkyvää tilannetta. Nykyisen Aitoniementien ja rannan väliset alueet ovat olleet vielä kattavasti viljelyksessä, mutta rantaviivassa on kuitenkin aina kasvillisuusvyöhyke. Myös pappilan päärakennuksen ympäristö on suhteellisen tarkasti viljelyksessä. Päärakennuksen ja aitan välissä näkyy jo puiden rajaama putarha. Puurivimerkintä näyttää tosin viitanneen mäntyyn eikä kuuseen, joita paikalla nykyisin kasvaa.

Vuoden 2015 peruskartasta voi havaita, että viljelysmaissa ei ole tapahtunut kovin merkittäviä muutoksia, vaikkakin paikoin pienialaisia peltoja on jäänyt viljelyksestä pois. Aitoniementien ja rannan väliset alueet ovat niin ikään viljeltyjä, mutta varsinkin rannan kasvillisuusvyöhyke on paikoin leventynyt, esim. rakennusten läheisyydessä. Peruskartta ei anna Pättinniemestä aivan todellista kuvaa: siinä niemenkärjen ja Björknäsin huvilaa ympäröivä puustoinen alue jatkuu länteen selvästi todellista kauemmas, ja avoin (pelto)alue on todellista pienempi.

4. Maiseman nykytilanne

4.1. Maisemarakenne, maisemakuva ja korkeussuhteet

Hirviniemen alueella erottuvat metsäiset selännealueet. Maastonmuodot noudattavat suuntaa itäkoillinen – länsilounas. Idästä Laalahteen ja edelleen Aitolahteen laskeva Sorilanjoki noudattaa tätä samaa suuntaa. Sorilanjoen rannat ovat pääasiassa viljelyksessä, ja ne muodostavat keskeisen avoimen maisematilan Nurmin ja Sorilan alueelta aina Kidunpohjaa ympäröiville rannoille asti. Ranta-asemakaava-alueella ja sen pohjoispuolella viljelysmaat vähenevät ja pirstaloituvat. Kaava-alueen länsipuoli kuuluu jo metsäisiin selänteisiin.

Idästä Aitoniementietä lähestyttäessä maisema jakaantuu melko selvästi tien kohdalla: eteläpuolella (vasemmalla) avautuvat viljelysmaat ja pohjoispuolella maisema rajautuu metsiin. Maisemakuva jatkuu samankaltaisena vielä Kiikkisensalmenttiellä, jossa pienialaisemmat viljelysmaat rajautuvat paikoin tiehen. Rantaviiva on lähes poikkeuksetta puupeitteinen, myös siellä missä viljelysmaat yltyvät rantavyöhykkeelle asti. Näin ollen avoin maisema ei yleensä ulotu rantaan.

Ennen pappilaa avautuu vielä näkymä pappilan pelloille ennen kuin tie kääntyy pappilan pihapiiriin. Pihapiiri on puuston rajaama, ja rakennus on vaihtelevasti nähtävissä ympäröiviltä pelloilta, kesäisin ei juuri lainkaan. Päärakennuksen eteläpuolella on vanhaa puutarhaa, jota rajaa itäpuolella pitkäksi kasvanut tiheä kuusirivi. Pappilan länsipuolella sijaitsee Kiikkisen piha. Etelässä kohoaa metsäinen rinne-alue, joka erottaa pappilan pellot eteläisestä avoimesta nurmikentästä. Kenttä toimii nykyisin mm. leirien tapahtumakenttänä.

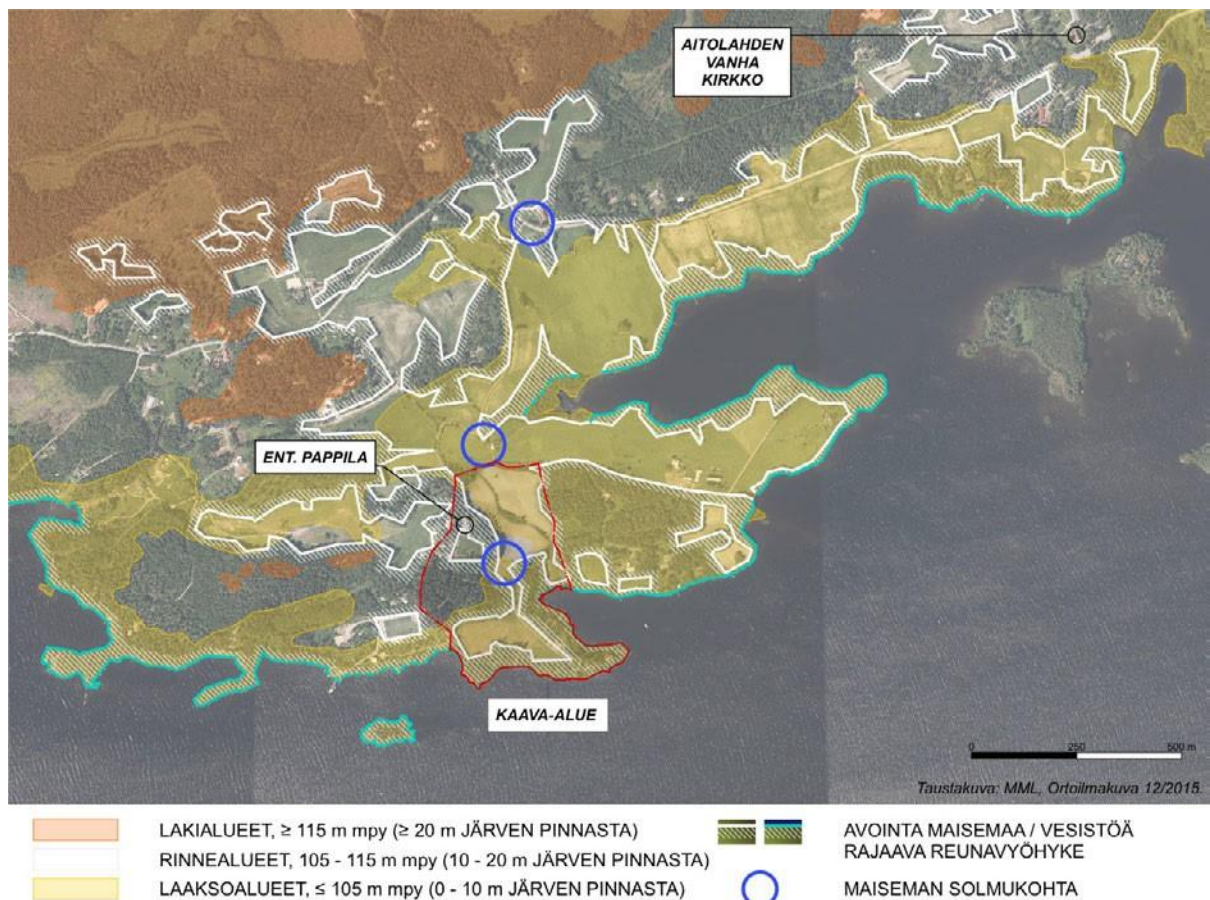
Maisema on pienipiirteistä ja näkymät yleensä suhteellisen lyhyitä. Pappilan pellot on kuitenkin vielä mielletävissä Junkkarin, Keson ja muiden pohjoisempien tilojen peltojen kanssa samaksi avoimeksi maisematilaksi. Tärkeitä näkymiä avautuu monin paikoin eri kohdista Kiikkisensalmentietä. Muita tärkeitä näkymiä muodostuu mm. Pättinlahden pohjoisrannalta kohti Pättinniemeä ja Björknäsin huvilaa (ks. kansilehden kuva) ja huvilan pihamaalta niemenkärjestä eri puolille vesistöä. Kaukomaisemassa selvänä maamerkinä erottuvia maisematekijöitä ei ole, mutta kohtalaisen jyrkästi vesirajasta nouseva Pättinniemen kärki ja sillä sijaitseva Björknäsin huvila muodostaa suunnittelualan kannalta tärkeän kiintopisteen.

Rakentaminen sijoittuu yleensä metsäisille alueille tai vähintään puuston suojiin peltojen reuna-alueille. Rakennukset eivät yleensä ole maisemassa kovin esillä.

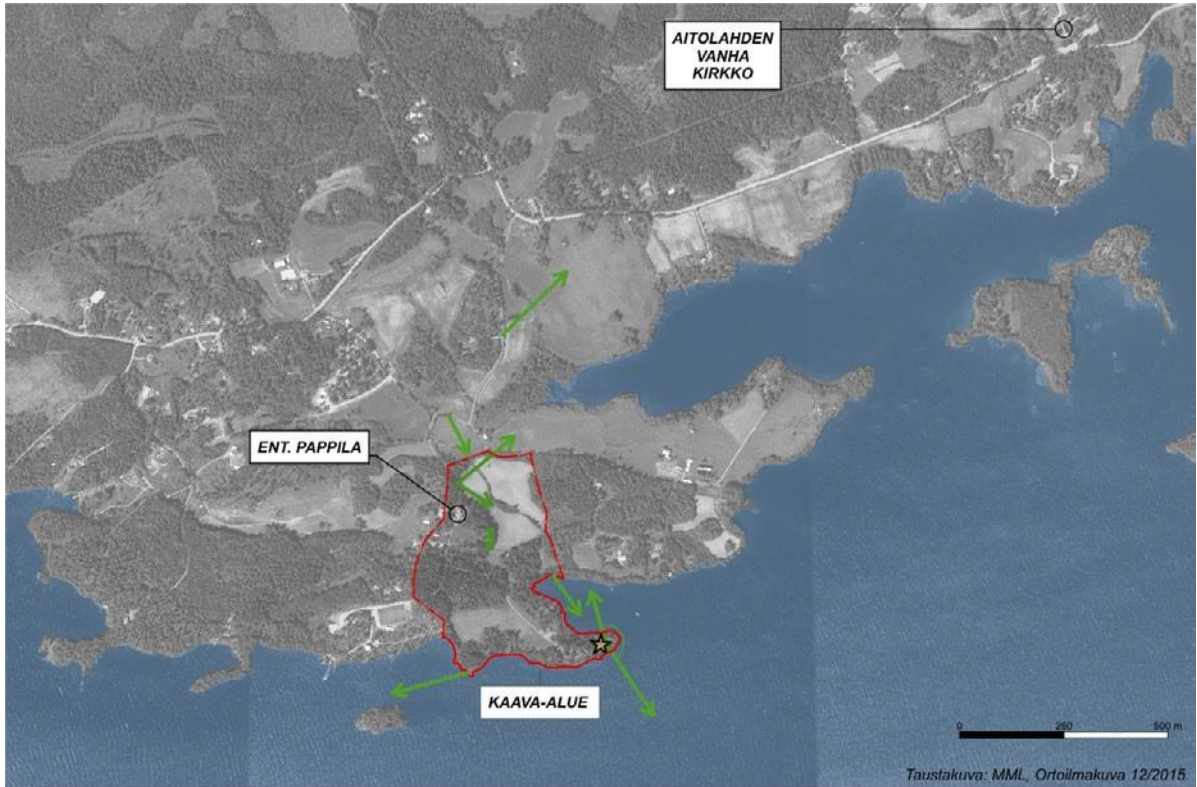
Maiseman solmukohtia ovat Aitoniementien ja Kiikkisensalmentien risteysalue, Kiikkisensalmentien ja Junkkarintien risteysalue sekä pappilan peltoalueen eteläkulma.

Aitolahden eli Näsijärven vedenpinnan korkeus on 95,4 m mpy (94,13 – 95,62 m) mpy. Pellot sijoittuvat pääsääntöisesti tason 105 m mpy alapuolelle. Hirviniemen korkein maastonkohta (kuvan 13 rajaamalla alueella) on Kaura-ahonmäki (142,5 m) ja kaava-alueella pappilan ja Kiikkisen päärakennusten mäki (n. 110 m) sekä Pättinniemen kärki (Björknäsin huvila, n. 102 m).

Maisemarakennetta on havainnollistettu kuvassa 11 ja maisemakuvan tärkeimpiä tekijöitä kuvassa 12. Korkeussuhteita maastonmuotoineen on esitetty kuvassa 13. Kuvissa 14-18 on valokuvia eri puolilta tarkastelualuetta.

Kuva 11. Maisemarakenne.

- TÄRKEÄ NÄKYMÄ
- VOIMAKAS MAISEMAKUULLINEN REUNAVYÖHYKE (KUUSIRIVI)
- MAAMERKKI

Kuva 12. Maisemakuvan tärkeimmät tekijät.

Kuva 13. Korkeussuhteet; valon suunta luoteesta. (Kartta: MML, Peruskarttarasteri 6/2015 ja Vinovalvarjorasteri 6/2015.)

Kuva 14. Näkymä Pättinniemestä Björknäsin huvilan pihalta pohjoiseen Pättinlahden yli. (Kuva: Pasi Vierimaa, 6/2015.)

Kuva 15. Panoraama pappilaan johtavalta tieltä viljelysmaille. Kuvan vasemmalla puoliskolla nähtävissä Kidunpohjan lahtea. Oikealla pappilan pihaa rajaavaa puustoa. (Kuva: Pasi Vierimaa, 6/2015. Kuva yhdistetty kahdesta valokuvasta.)

Kuva 16. Pappilan pellot ja kuusirivi, näkymä pohjoiseen. Pappilan piha kuusien takana. (Kuva: Pasi Vierimaa, 6/2015.)

Kuva 17. Näkymä kohti Junkkaria. (Kuva: Pasi Vierimaa, 12/2015.)

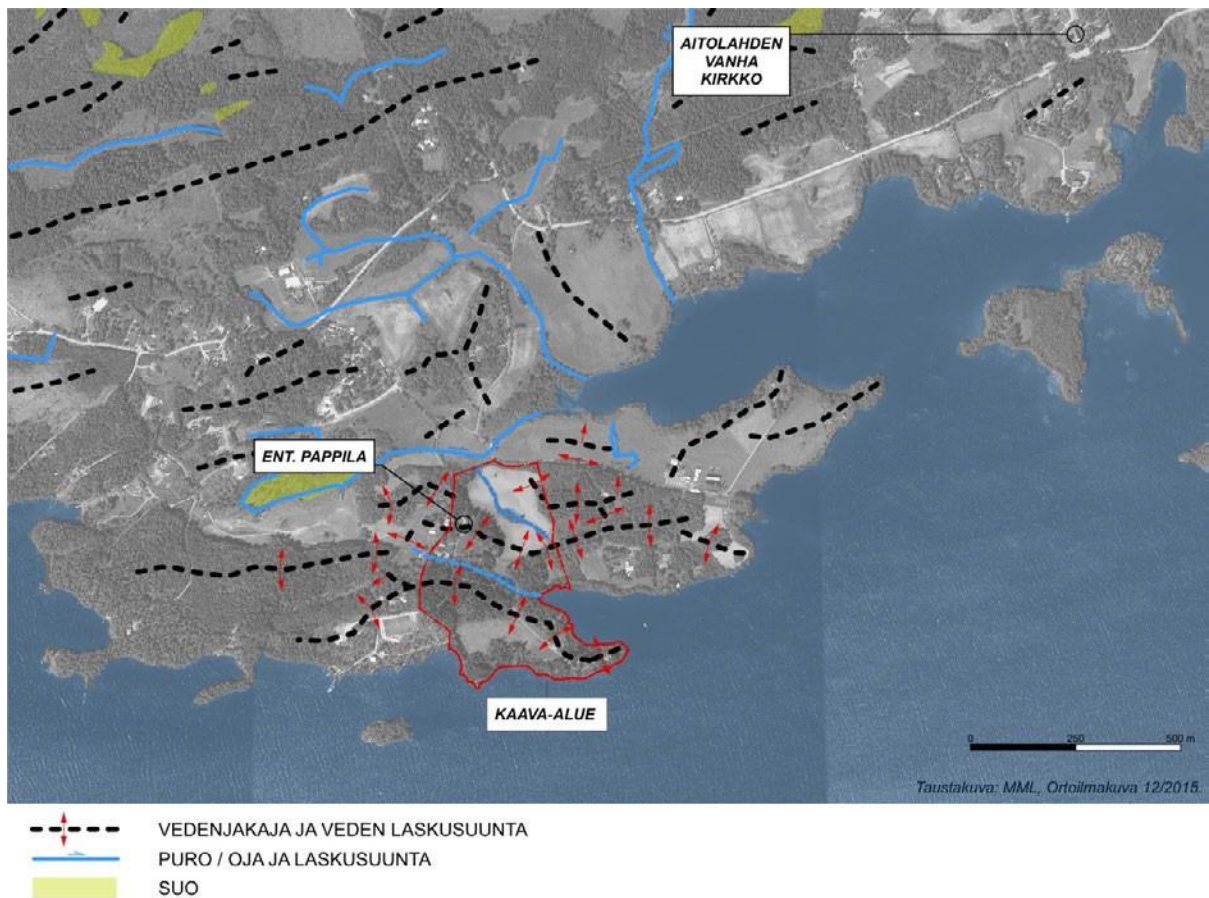

Kuva 18. Björknäsin huvilan pihalta kaakkoon Niihamanselälle. (Kuva: Pasi Vierimaa, 12/2015.)

4.2. Vesiolosuhteet

Kaava-alue ja Pättinniemi rajautuu Näsijärven Aitolahteen. Näsijärven Näsiselkä sijaitsee lännessä ja Niihamanselkä idässä. Ranta-asemakaava-alueella ei ole varsinaisia vesistöjä eikä isompia ojiakaan. Pappilan länsipuolella Kiikkisen takana on pienehkö metsäinen suo, josta johtaa laskuoja itään Kidunpohjaan. Viljelyalueilla on jonkin verran ojia, jotka nekin laskevat Kidunpohjaan. Kiikkisen ja pappilan taloista noin 100 m etelään, metsäisellä osuudella on oja, jota ei ole merkitty viimeisimpään peruskarttaan, mutta näkyy ainakin vuosien 1974, 1980 ja 1991 peruskartoissa. Oja saa alkunsa ilmeisesti Kiikkisen pelloilta ja se laskee itä-kaakkoon Pättinlahteen.

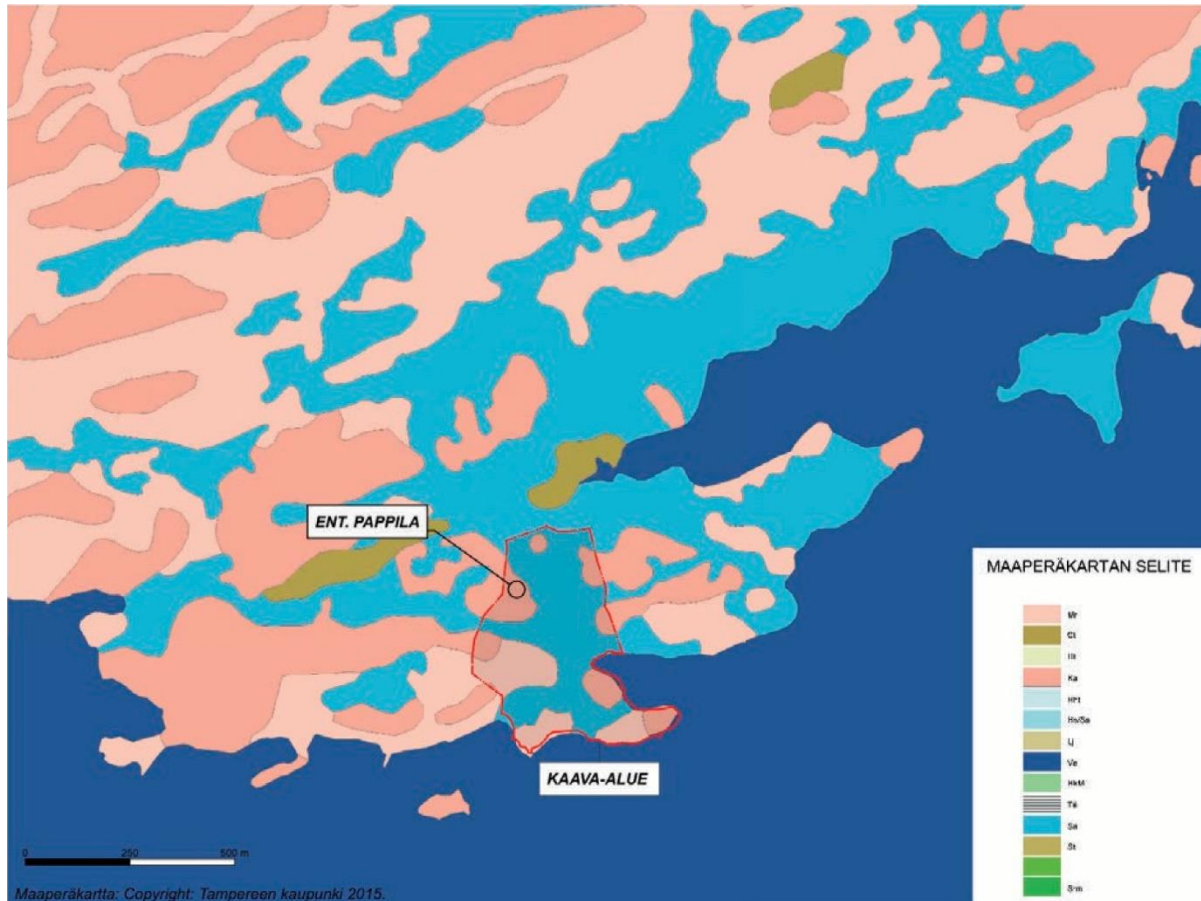
Hirviniemen alueella vedenjakajat erottuvat suunnassa itäkoillinen – länsilounas. Varsin yleisiä ovat myös yksittäiset mäet, jotka ovat vedenjakajina pistemäisempiä. Kaava-alueella tai sen läheisyydessä ei ole pohjavesialueita, eikä se kuulu pohjaveden muodostumisalueeseen. Vesiolosuhteet on esitetty kuvassa 19.

Kuva 19. Vesiolosuhteet. Vaikutuksiltaan toisistaan poikkeavat vedenjakajat on esitetty samanarvoisina.

4.3. Maaperä

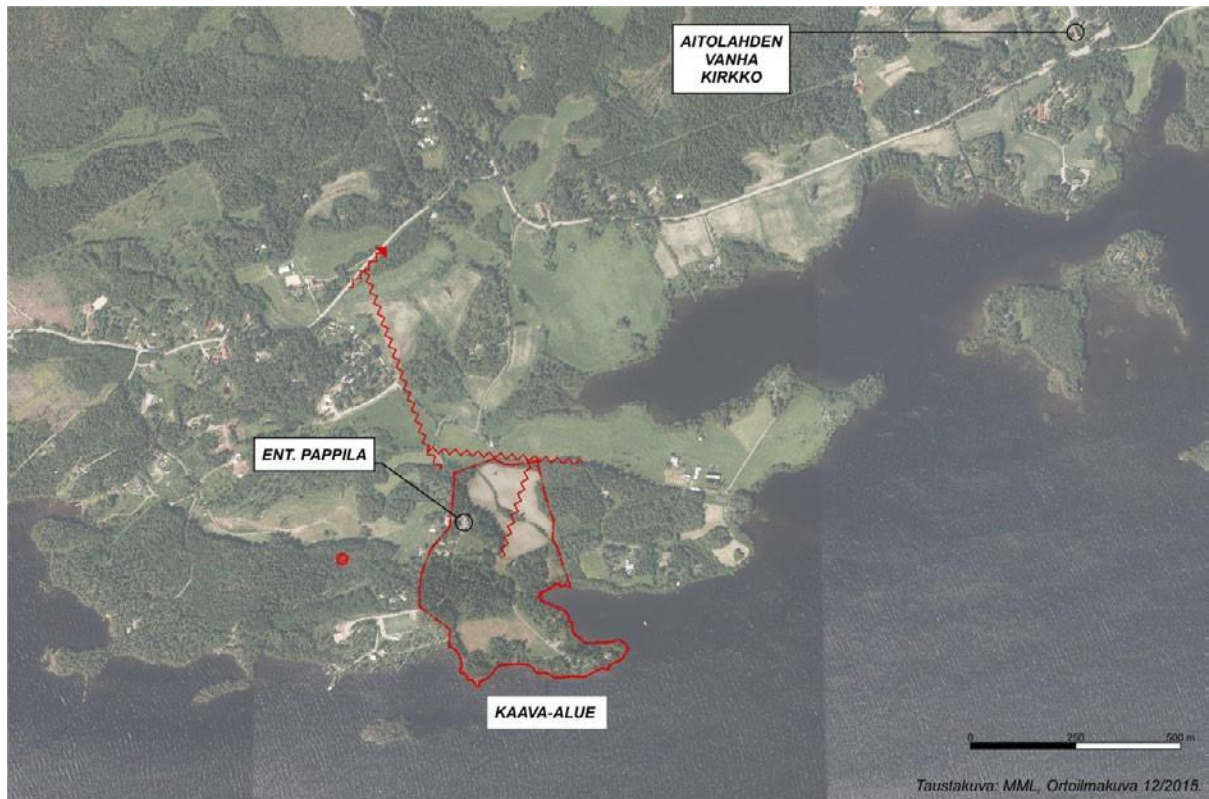
Tampereen kaupungin maaperäkartan mukaan pääosa ranta-asemakaava-alueesta on hiesua tai savea (Hs/Sa). Hiekkamoreeni (Mr) erottuvat metsäisen selänteen reuna Kiekkisen peltojen ja Pättinlahden välissä, eteläisen niemekkeen alue sekä Pättinniemen tyvi. Pienialaiset kalliomaat löytyvät Pättinniemen kärjestä (huvilan alue) ja siitä luoteeseen Pättinlahden rannasta (korkeampi maastonkohta). Pappilan ja Kiekkisen päärakennukset sijaitsevat kalliomaalla, joka jatkuu hieman laajemmin pohjoiseen ja luoteeseen. Laajemmin Hirviniemen alueella savimaan osuus vähenee kauemmas rannasta siirryttäessä. Pääasiallinen maalaji on hiekkamoreeni, mutta myös kalliomaata on runsaasti. Maalajien muodot noudattavat samaa itäkoillinen - länsilounas -suuntaa, mikä on havaittavissa maastonmuodoissa. Maaperäkarta on kuvassa 20.

Kuva 20. Maaperäkarta.

4.4. Maiseman häiriötekijät

Erityisiä maiseman ongelmakohtia tai -alueita ei ranta-asemakaava-alueella tai sen läheisyydessä ole. Lieväksi häiriöksi voidaan katsoa linkkimasto kaava-alueelta noin 200 m länteen. Toinen lievä häiriö on kaava-alueen keskivaiheelta pohjoiseen Junkkarintielle ja siellä itään ja länteen haarautuva, paikoin avoimessa maastossa kulkeva 20 kV:n sähkölinja. Linja ei muodosta merkittävää visuaalista häiriötä. Maiseman häiriötekijöitä on esitetty kuvassa 21.

—•— HÄIRIÖTEKIJÄ (LIEVÄ); VIIVAMAINEN JA PISTEMÄINEN

Kuva 21. Maiseman häiriötekijät.

5. Rakennettu kulttuuriympäristö

Museoviraston mukaan selvitysalueella ei sijaitse valtakunnallisesti merkittäviä rakennettuja kulttuuriympäristöjä. (Museovirasto 2015b).

Seuraavissa kappaleissa on esitetty julkaisuissa *Tampereen Aitolahden ja Teiskon rakennuskulttuuri* (Jaakola, J., 2008) sekä *Nurmi-Sorilan osayleiskaavan kulttuuriympäristöselvityksessä* (Tampereen kaupunki, 2007) luokitellut kaava-alueelle (5.1) ja sen läheisyyteen (5.2) sijoittuvat arvokkaat rakennetun kulttuuriympäristön kohteet. Kaava-alueen osalta on luetteloitu myös muut rakennukset. Luokitellut kohteet on numeroitu ja muut rakennukset merkitty kirjaimin. Numerot ja kirjaimet viittaavat oheiseen karttaan (Kuva 22), ja useamman rakennuksen kokonaisuudessa niillä on osoitettu päärakennus.

- RAKENNETUN KULTTUURIYMPÄRISTÖN KOHTEITA
- 1 ● luokiteltu (pääkohde + liittyvät rakennukset)
 - a ● muu rakennus (vain kaava-alue)

Kuva 22. Rakennettu kulttuuriympäristö.

5.1. Kaava-alueen kohteet

Aitolahden entinen pappila (kohde 1)

Jaakolan mukaan KiiKKinen ja Kölli olivat alun perin Hatanpään torppia, ja niiden maita hoidettiin Köllin talosta käsin. KiiKKisen alueella oli ainoastaan vanha riihi ja talli. Kun tilat tulivat pormestari Karl Schreckin haltuun, hän rakennutti vuonna 1905 vanhaa taloa laajentamalla ja korottamalla päärakennuksen. Perimätiedon mukaan rakennuksen laajennussuunnitelmat on piirtänyt pormestarin sisar Inez, joka toimi veljensä arkkitehti Georg Schreckin toimistossa piirtäjänä. Monimuotoisessa rakennuksessa on lieviä jugendvaikutteita. Rakennuksesta tuli vuonna 1926 Aitolahden pappila, jossa käytössä se oli 1960-luvun loppuun asti. Rakennus on peruskorjattu vuonna 2002. Pihapiirissä on vielä vanha hirsiait-ta, joka on toiminut vuodesta 1997 lähtien leirikirkkona. (Jaakola 2008, 23).

Jaakolan mukaan kohteen tyyppiluokitus on RKM (rakennushistoria, kulttuurihistoria ja ympäristö) ja arvoluokitus III (merkittävä, alkuperäisyysaste suuri). (Jaakola 2008, 23).

Katso myös kohde 3, KiiKKinen (s. 27).

Kuva 23. Pappilan päärakennuksen itäsivu. (Kuva: Pasi Vierimaa, 6/2015.)

Kuva 24. Pappilan päärakennus etelään johtavan tien varresta. (Kuva: Pasi Vierimaa, 6/2015.)

Kuva 25. Pappilan aitta pihan etelälaidalla. Aitta toimii nykyisin leirikirkkona. (Kuva: Pasi Vierimaa, 12/2015.)

Björknäsin huvila (kohde 2)

Jaakolan mukaan tehtailija Oskar Björkell osti tiluskappaleen Hatanpään kartanon omistajilta 8.9.1904. Tiluksesta muodostettiin Björknäsin tila. Suurikokoinen kaksikerroksinen huvila sijaitsee metsäisen niemen kärjessä korkeimmalla kohdalla. Tyyliiltään huvila on uusrenessanssiin pohjautuvaa nikkarityyliä jugendnyanssein. Tilalla on myös samanhenkiset sauna, puutarhurin mökki ja leikkimökki. Huvila oli pitkään Klingendahlin suvun kesänviettopaikkana, sittemmin Klingendahlin tehtaan työntekijöiden virkistyskäytössä. Vuonna 1969 tila myytiin Tampereen ev.lut. seurakunnille, jotka ovat käyttäneet sitä leiripaikkana. Noin vuonna 1949 Klingendahlin aikana tilalle rakennettiin kaksi majoitusrakennusta. Seurakuntien aikana on rakennettu pesutiloja ja kota. (Jaakola 2008, 16). Em. kaksi majoitusrakennusta eivät tosin näy vielä vuoden 1953 peruskartassa.

Jaakolan mukaan kohteen tyyppiluokitus on RM (rakennushistoria ja maisema) ja arvoluokitus III (merkittävä, alkuperäisyysaste suuri). (Jaakola 2008, 16).

Tampereen kaupungin mukaan saunarakennus ("Hyttylä") on ehkä rakennettu heti 1900-luvun alussa, mutta se on korjattu perusteellisesti v. 1996. Rakennus toimii myös koulutus- ja majoitusrakennuksena. (Tampereen kaupunki 2007, 88).

Huvilan pohjoispuolella lähellä rantaa on maakellari. (Kuva 31.)

Kuva 26. Björknäsin huvila. (Kuva: Pasi Vierimaa, 12/2015.) Ks. myös kansilehden kuva.
Kuva 27. Leikkimökki. (Kuva: Pasi Vierimaa, 12/2015.)

Kuva 28. Saunarakennus "Hyttylä" huvilasta lounaaseen. (Kuva: Pasi Vierimaa, 6/2015.)
Kuva 29. Puutarhurin mökki kauempana lännessä. (Kuva: Pasi Vierimaa, 6/2015.)

Kuva 30. Majoitusrakennukset sijaitsevat puutarhurin mökistä itään. Rakentamisajankohdaksi on arvioitu 1949, mutta ne eivät näy vielä v. 1953 peruskartassa. (Kuva: Pasi Vierimaa, 6/2015.)
Kuva 31. Maakellari huvilan pohjoispuolella lähellä rantaa. (Kuva: Pasi Vierimaa, 6/2015.)

Luokittelemattomat rakennuskohteet

Asuinrakennus pappilan lounaispuolella (kohde a).

Pappilasta lounaaseen tien toisella puolella sijaitsee erillinen asuinrakennus ja sen kaksi piharakennusta. Päärakennuksen suuremmissa osissa on luonnonkiviperustus, ja rakennus voikin olla 1800-1900-lukujen vaihteesta. Kapeampi päätyosa on todennäköisesti myöhemmin rakennettu laajennus. Autotallia ei näy vielä vuoden 1991 peruskartassa, joten se on 1990-2000-luvulta. (Kuva 32.)

Asuinrakennus ”Nikkilä” (kohde b).

Vaalea asuinrakennus sijaitsee kaava-alueen lounaisosassa omalla kiinteistöllään metsäisessä rinteessä nurmikentän reunalla. Rakennus on arviolta 1920-1930-luvulta. Kiinteistöllä on myös yksi piharakennus. (Kuva 33.)

Kuva 32. Kohde a, asuinrakennus pappilan lounaispuolella. (Kuva: Pasi Vierimaa, 12/2015.)

Kuva 33. Kohde b, asuinrakennus ”Nikkilä” etelästä, rantaan johtavan tien varresta. (Kuva: Pasi Vierimaa, 12/2015.)

Hirsilato (kohde c).

Pitkänurkkainen hirsilato sijaitsee eteläisen nurmikentän pohjoisreunassa. Lato lienee alun perin vähintäänkin 1900-luvun alusta, mutta vanhojen pohjakarttojen perusteella se on todennäköisesti siirretty paikalle hyvin myöhään; se näkyy vasta vuoden 2015 peruskartassa. (Kuva 34.)

Vaja (kohde d).

Kiinteistöhuollon käytössä oleva vaja sijaitsee ennen Björknäsin huvilaa, saunarakennus Hyttylän lähellä. Vaja on rakennettu arviolta 1960-luvulla (vaja näkyy vuoden 1974 peruskartassa, mutta ei vielä vuoden 1961). (Kuva 35.)

Kuva 34. Kohde c, hirsilato nurmikentän pohjoisreunalla. (Kuva: Pasi Vierimaa, 12/2015.)

Kuva 35. Kohde d, kiinteistöhuollon vaja. (Kuva: Pasi Vierimaa, 6/2015.)

Peseytymis- ja wc-rakennus (kohde e).

Vihreä lautaverhoiltu peseytymis- ja wc-rakennus sijaitsee eteläisen nurmikentän itäreunalla, Björknäsin huvilalle johtavan tien varressa. (Kuva 36.) Tampereen kaupungin (2007, 88) mukaan rakennus on rakennettu 1990-luvulla.

Saunarakennus ja puuvaja (kohde f).

Punainen lautaverhoiltu rakennus sijaitsee kasvillisuuden suojassa nurmikentän itäpuolella Pättinlahden rantatörmällä. (Kuva 37.) Tampereen kaupungin (2007, 88) mukaan sauna on rakennettu 1970-luvulla.

Kuva 36. Kohde e, peseytymis- ja wc-rakennus nurmikentän itäreunassa. (Kuva: Pasi Vierimaa, 6/2015.)

Kuva 37. Kohde f, saunarakennus Pättinlahden rantatörmällä. Puuvaja sijaitsee saunan takana. (Kuva: Pasi Vierimaa,

Rantasauna (kohde g).

Pättinlahden pohjoisrannalla lähellä vesirajaa sijaitsee tumman ruskea hirsinen saunarakennus. Rakennus on todennäköisesti 1980-luvulta; rakennus näkyy vuoden 1991 peruskartassa mutta ei vielä v. 1980. Saunan terassilta johtaa rantaan maanpinnasta nostettu laiturimainen polku, joka jatkuu laituriiksi. (Kuva 38.)

Leikkimökki / liiteri ja katsomorakennelma (kohde h).

Rantasaunalta n. 40-50 m länteen vesirajan tuntumassa sijaitsee pieni punainen leikkimökki tai liiteri. Se näkyy vuoden 1980 peruskartassa, mutta ei vielä 1974, joten kyseisellä paikalla se lienee ollut 1970-luvun jälkipuoliskolta lähtien. Rakennuksen vieressä on nuotiopaikka ja rinteessä katsomora- kennelma. (Kuva 39.)

Kuva 38. Kohde g, rantasauna. (Kuva: Pasi Vierimaa, 6/2015.)

Kuva 39. Kohde h, leikkimökki / liiteri (Kuva: Pasi Vierimaa, 12/2015.)

Peltivaja (kohde i).

Peltivaja sijaitsee pappilan peltojen eteläreunassa. Vaja on arviolta 1970-luvun jälkipuoliskolta, koska se näkyy vuoden 1980 peruskartassa mutta ei vielä v. 1974. (Kuva 40.)

Kuva 40. Peltivaja pappilan peltöjen eteläreunassa. (Kuva: Pasi Vierimaa, 6/2015.)

Muita rakenteita

Betonilaituri

Betonirakenteinen laituri sijaitsee kaava-alueen lounaiskulmassa olevan niemen kärjessä. Laiturin rakentamisajankohdasta ei ole tietoa. (Kuva 41.)

Kuva 41. Betonilaituri kaava-alueen lounaiskulmassa. (Kuva: Pasi Vierimaa, 12/2015.)

Maakellari

Betoniseinäinen maakellari sijaitsee saunarakennus Hyttylästä länteen sijaitsevan ulkokatsomon pohjoispuolella. (Kuva 42.)

Kiviaita

Kiviaita sijaitsee saunarakennus Hyttylästä n. 40 m länteen, ulkokatsomon ja maakellarin läheisyydessä. Rakentamisajankohdasta ei ole tietoa, mutta sitä ei ole luokiteltu (historiallisen ajan) muinaisjäännökseksi. (Kuva 43.)

Kuva 42. Maakellari. (Kuva: Pasi Vierimaa, 6/2015.)

Kuva 43. Kiviaita. Aidan pääteenä näkyy maakellaria ylärinteen puolelta. (Kuva: Pasi Vierimaa, 12/2015.)

5.2. Muut läheiset luokitellut kohteet

Kiikkinen (kohde 3)

Jaakolan mukaan Kiikkinen on vuoden 1540 kantatila. Alun perin se oli kylän taloista suurin ja vaurain. Sen omisti vuosina 1686-1690 Messukylän kolmas kirkkoherra Nicolaus Agricola. Vuonna 1800 Kiikkinen liitettiin Hatanpään kartanoon, jonka torppa se oli vuoteen 1904 asti. Tilasta myytiin tuolloin useita osia, ja kantatilan osti pormestari Karl Schreck ja hänen vaimonsa Eva. Nykyinen päärakennus on rakennettu vuonna 1905 tilan väenrakennukseksi. Tilan osti lopulta vuonna 1923 mylläri Kantell. (Jaakola 2008, 22).

Päärakennuksen rakentamisvuonna myös pappilan päärakennusta laajennettiin, tosin alun perin muuhun käyttöön; ks. kohde 1, Aitolahden entinen pappila, s. 21.

Jaakolan mukaan kohteen tyyppiluokitus on KM (asutushistoria, historia ja ympäristö) ja arvoluokitus III (merkittävä, alkuperäisyysaste suuri). (Jaakola 2008, 22).

Kuva 44. Kiikkisen päärakennus pappilan suunnasta. (Kuva: Pasi Vierimaa, 6/2015.)

Ensilä (kohde 4)

Jaakolan mukaan Hatanpään kartanon omistajat myivät v. 1904 kasööri Juho Smalenille ja hänen vaimolleen Marylle tiluskappaleen, josta muodostettiin Ensilän tila. Kaksikerroksisen päärakennuksen alkuosa oli rakennettu lähelle rantaa etelärinteeseen jo v. 1902 hirrestä. Vuonna 1917 pankinjohtaja Heribert Granbergin aikana se laajennettiin nykyisiin mittoihinsa. Pieniruutuiset ikkunat ja erikoinen kattomuoto noudattavat jugendin piirteitä. Saunarakennus on samalta ajalta. Leikkimökki on vielä uusrenessanssin henkinen. Vuonna 1933 TAKO:n johtaja Emil Arno Jaatinen osti huvilan, jonka jälkeen rakennukseen asennettiin sähköt. Hän rakennutti myös tenniskentän ja autotallin. Kisatoverit hankkivat huvilan v. 1947 valmennus- ja leirikeskukseksi sekä seuran jäsenten perheiden yhteiseksi lomaviettopaikaksi. Huvilan peruina ovat mm. mökkikylä ja uusi tilava rantasauna. (Jaakola 2008, 17).

Jaakolan mukaan kohteen tyyppiluokitus on RM (rakennushistoria ja maisema) ja arvoluokitus III (merkittävä, alkuperäisyysaste suuri). (Jaakola 2008, 17).

Junkkari (kohde 5)

Jaakolan mukaan Junkkari (eli Käkkä) on vuoden 1540 kantatila, jonka omisti 1619-1652 Messukylän 1. kirkkoherra Severinus Matthei Birckelman, joka omisti myös Lampun tilan. Talo on ollut nykyisellä omistajasuvulla 1860-luvulta asti. Vuonna 1923 tilaan liitettiin Hatanpään entinen torppa Kölli. Päära-

kennus on rakennettu v. 1902 uusrenessanssin mukaisesti komealle paikalle kapean niemen keskelle. Rakennusta ei ole v. 1928 jälkeen juurikaan muutettu, joten tyyli on säilynyt hyvin. Muista rakennuksista viljamakasiini on v:lta 1895 ja muut yleensä 1900-luvun alusta. (Jaakola 2008, 24).

Jaakolan mukaan kohteen tyyppiluokitus on RM (rakennushistoria ja maisema) ja arvoluokitus III (merkittävä, alkuperäisyysaste suuri). (Jaakola 2008, 24).

Kölli (kohde 6)

Kölli on vuoden 1540 kantatila. Vuonna 1800 se liitettiin Hatanpään kartanoon, jonka torppa se oli v. 1904 asti. Pormestari Karl Schreckin ja vaimonsa ostettua sen talossa asui muonamiehiä. Tila liitettiin Junkkariin v. 1923. Rakennus sijaitsee kaakkoisrinteessä rannan tuntumassa. Perimätiedon mukaan se on alueen vanhin samalla paikalla pysynyt rakennus. Vuonna 1891 siihen tehtiin peruskorjaus, ja sotien jälkeen se jaettiin neljäksi asunnoksi siirtolaisia varten. Lisäsiipi ja jako pieniin asuntoihin purettiin 1970-luvulla. Vanhat talousrakennukset on purettu. (Jaakola 2008, 25).

Jaakolan mukaan kohteen tyyppiluokitus on RKM (rakennusperintö, asutushistoria ja maisema) ja arvoluokitus III (merkittävä, alkuperäisyysaste suuri). (Jaakola 2008, 25).

6. Maisema-arvojen huomioiminen kaavoituksessa

Asiaa on käsitelty vain niiltä osin, kuin sillä on merkitystä ranta-asemakaavassa.

Kiinteät muinaisjäännökset

Muinaisjäännosten säilyminen tulee turvata sopivilla esim. sopivilla sm-merkinnöillä:

Kohde A, "*Hirviniemi Kiikkinen*": Ranta-asemakaavassa tulee arkeologisen inventoinnin mukaiset kaksi aluerajasta varata sopivalla tavalla muinaisjäännosalueeksi, esim. asemakaavamerkintä 183, osa-aluerajaus "sm" ja määräys: "*Alueen osa, jolla sijaitsee muinaismuistolailla rauhoitettu kiinteä muinaisjäännos*".

Kohde B, "*Uusi-Kölli*": Ranta-asemakaavassa tulee kohde osoittaa sopivalla tavalla muinaisjäännökseksi, esim. pistemäisenä kohteena asemakaavamerkinnällä 184 ja määräys: "*Muinaismuistolailla rauhoitettu kiinteä muinaisjäännos*".

Kohde C, "*Junkkarintie*": Ranta-asemakaavassa tulee kohde osoittaa sopivalla tavalla muinaisjäännökseksi, esim. pistemäisenä kohteena asemakaavamerkinnällä 184 ja määräys: "*Muinaismuistolailla rauhoitettu kiinteä muinaisjäännos*".

Kohde D, "*Kiikkisensalmentie 1*": Ranta-asemakaavassa tulee kohde varata vähintään kohteen kokoiselta alueelta sopivalla tavalla muinaisjäännosalueeksi, esim. asemakaavamerkintä 183, osa-aluerajaus "sm" ja määräys: "*Alueen osa, jolla sijaitsee muinaismuistolailla rauhoitettu kiinteä muinaisjäännos*", tai pistemäisenä kohteena asemakaavamerkinnällä 184 ja määräys: "*Muinaismuistolailla rauhoitettu kiinteä muinaisjäännos*".

Kohde E, "*Kiikkisensalmentie 2*": Ranta-asemakaavassa tulee kohde varata vähintään kohteen kokoiselta alueelta valleineen sopivalla tavalla muinaisjäännosalueeksi, esim. asemakaavamerkintä 183, osa-aluerajaus "sm" ja määräys: "*Alueen osa, jolla sijaitsee muinaismuistolailla rauhoitettu kiinteä muinaisjäännos*", tai pistemäisenä kohteena asemakaavamerkinnällä 184 ja määräys: "*Muinaismuistolailla rauhoitettu kiinteä muinaisjäännos*".

Kohde F, "*Pättinlahti*": Ranta-asemakaavassa tulee kohde varata vähintään kohteen kokoiselta alueelta valleineen sopivalla tavalla muinaisjäännosalueeksi, esim. asemakaavamerkintä 183, osa-aluerajaus "sm" ja määräys: "*Alueen osa, jolla sijaitsee muinaismuistolailla rauhoitettu kiinteä muinaisjäännos*", tai pistemäisenä kohteena asemakaavamerkinnällä 184 ja määräys: "*Muinaismuistolailla rauhoitettu kiinteä muinaisjäännos*".

Maisema yleensä

Julkaisussa *Tampereen Aitolahden ja Teiskon kulttuuriympäristöselvitys* (TAKU) osoitettu Hirviniemen ja Laalahden kulttuuriympäristökokonaisuudelle on annettu seuraavia toimenpidesuosituksia:

- Alueen arvokas rakennuskanta sekä vanhan kulttuurimaiseman rakenne ja mittakaava tulee säilyttää.
- Viljelymaiseman yhteys tilakeskukseen tulee säilyttää.
- Rakennuskulttuurikohteiden ja maisemaelementtien näkyvyyttä (historialliset näkymät) ja maisematilojen avoimuutta ylläpidetään ja mahdollisesti ennallistetaan maisemanhoidollisin toimenpitein (**erityisesti Aitoniementien eteläpuoleiset pellot*).
- Uudisrakentamisen sijoittaminen ja rakentamistapa vaativat alueella erityistä harkintaa kulttuuriympäristön arvot huomioiden. Uusien rakennuspaikkojen tulee liittyä luontevasti jo oleviin pihapiireihin tai sijoittua maisemarakenteen reunoille, jotta kulttuurimaiseman ominaispiirteet ja jatkuvuus voidaan säilyttää. Rakentamistapa tulee sovittaa olemassa olevaan perinteiseen/arvokkaaseen rakennuskantaan.

Pappilan pellot Pappilan päärakennuksen koillis- ja itäpuolella olevat viljelysmaat ovat vanhojen, 1700-luvulta peräisin olevien karttojen perusteella olleet viljelyksessä jo tuolloin. Lisäksi pellot liittyvät vielä nykyisinkin jokseenkin hyvin Junkkarin ja muiden pohjoispuolella olevien tilojen viljelysmaihin muodostaen laajaa avointa maisematilaa.

*Toimenpidesuosituks*et. Pappilan peltojen olisi toivottavaa säilyvän osana avointa maisematilaa, mieluiten viljelyskäytössä. Peltoaukeille ei tule osoittaa mittavaa rakentamista tai pysäköintiä, ja täydennysrakentaminen tulisi sijoittua avoimen maisematilan reunoille; tämä toteuttaa myös TAKU-selvityksessä mainittuja toimenpidesuosituksia. Peltoalueelle voidaan osoittaa esim. osalueraus ja merkintä "mp, maisemallisesti arvokas peltoalue" (asemakaavamerkintä 182).

Pappilan päärakennus, aitta ja pihapiiri

Pappilan päärakennus sai nykyisen ulkomuotonsa v. 1905, ja samana vuonna rakennettiin viereinen Kiikkisen päärakennus. Pihat ovatkin aikoinaan liittyneet nykyistä selvemmin toisiinsa.

Kuva 45. Ilmakuva Kiikkisestä ja pappilasta, luultavasti 1940-1950-lukujen vaihteesta. Kiikkisen päärakennus kuvan keskellä, etualalla kaksi talousrakennusta ja pappilan päärakennus taustalla. (Alkuperäinen kuva: Helena Junkkarin kokoelma.)

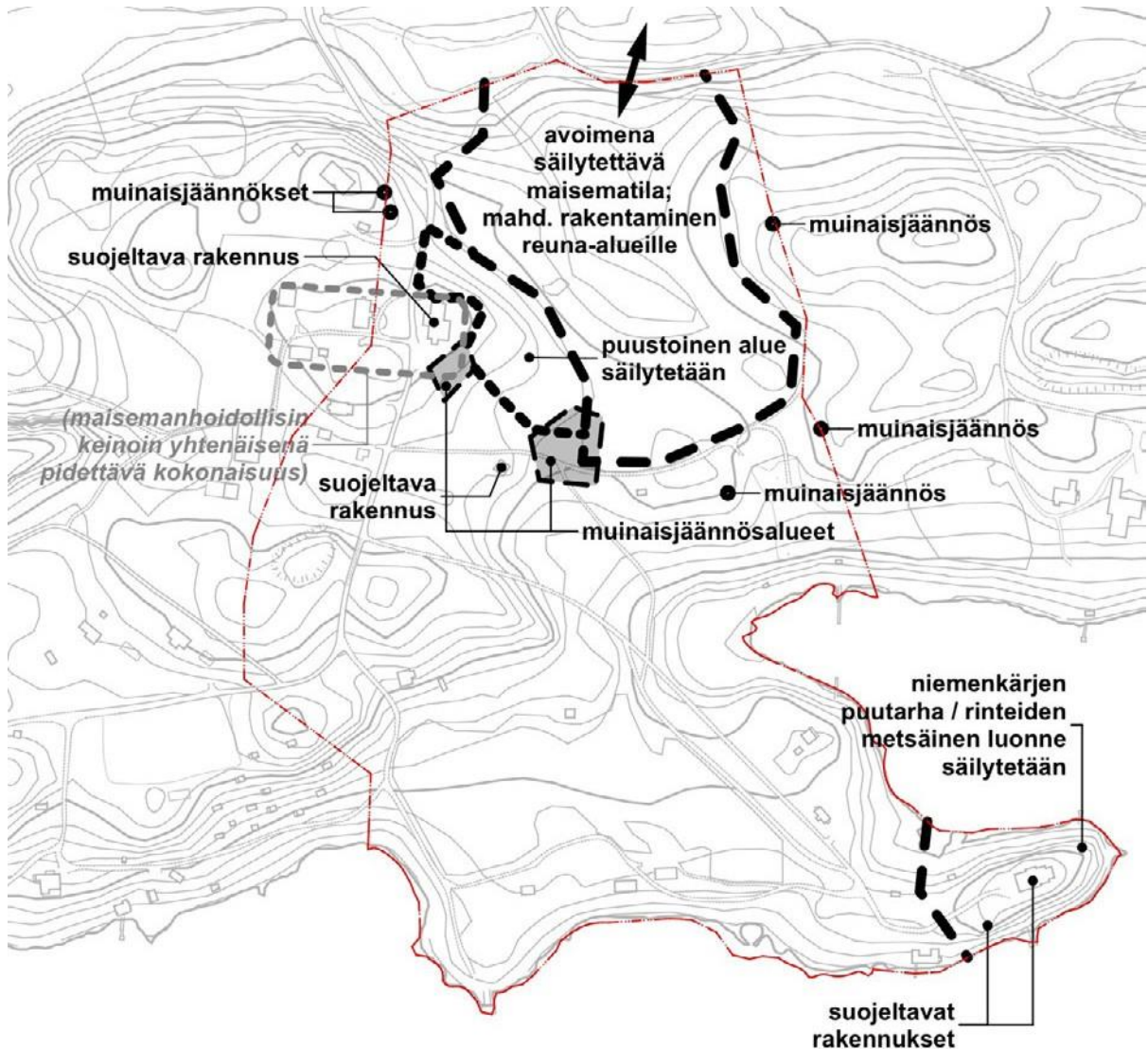
Toimenpidesuosituksset. Pappilan päärakennukselle ja aitalle tulee osoittaa suojelumääräys, esim. osa-alueajauksella ja määräyksellä "sr, suojeltava rakennus". Merkintää tulee tarkentaa siten, että mahdollisissa muutos- ja korjaustöissä turvataan rakennusten alkuperäisyysasteen säilyminen. Päärakennusta pohjois-itäsuunnalla rajaava puustoinen alue tulee säilyttää. Pappilan ja Kiikkisen muodostama kokonaisuus voidaan mahdollisuuksien mukaan pyrkiä pitämään maisemanhoidollisin keinoin yhtenäisenä, vaikka Kiikkisen muodostaakin oman kiinteistönsä eikä se kaava- alueella sijaitsekaan. Tähän suositukseen ei siis tule suhtautua velvoittavana.

Pättinniemen kärki ja Björknäsin huvila

Björknäsin huvila on osoitettu Pirkanmaan maakuntakaava 2040:n luonnoksessa valtakunnallisesti ja maakunnallisesti merkittävä rakennetun kulttuuriympäristön kohteeksi.

Toimenpidesuosituksset. Huvilarakennukselle sekä leikkimökille tulee osoittaa suojelumääräys, esim. osa-alueajauksella ja määräyksellä "sr, suojeltava rakennus". Merkintää tulee tarkentaa siten, että mahdollisissa muutos- ja korjaustöissä turvataan rakennusten alkuperäisyysasteen säilyminen. Pättinniemen kärkeen ei tule sijoittaa uudisrakentamista lukuun ottamatta pienehköjä, leirikeskustoimintaa palvelevia apu- tai huoltorakennuksia. Huvilan puutarha ja toisaalta rantaan laskevien rinteiden metsäinen luonne tulee pyrkiä säilyttämään.

Yhteenveto suosituksista on esitetty oheisella kartalla. Esitetyt rajaukset ovat likimääräisiä, ja niitä voidaan tarkentaa kaavoituksessa.

Kuva 46. Yhteenveto toimenpidesuosituksista pohjakartalla. (Pohjakartan copyright: Tampereen kaupunki 2015.)

7. Lähteet

Kirjallisuus

1. Alanen T. & Kepsu S. 1989. **Kuninkaan kartasto Suomesta 1776 – 1805**. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 505. Tampere. ISBN 951-717-568-X.
2. Jaakola, Juha. 2008. **Tampereen Aitolahden ja Teiskon rakennuskulttuuri**. Tampereen kaupunki, Kaupunkiympäristön kehittäminen. Tampere. ISBN 978-951-609-390-4.
3. Tampereen kaupunki. 2007. Nurmi-Sorilan osayleiskaava, Aitolahden kulttuuriympäristöinventointi. Suunnittelupalvelut / yleiskaavoitus.
4. Tampereen kaupunki. 2015. **Tampereen Aitolahden ja Teiskon kulttuuriympäristöselvitys (TAKU)**. Tampereen kaupunki, Kaupunkiympäristön kehittäminen. Julkaisuja 6/2015. Tampere. ISSN 1797-321X.
5. Ympäristöministeriö. 1992. **Maisema-alueyöryhmän mietintö I - Maisemanhoito**. Mietintö 66/1992. Helsinki. ISSN 0778-5954.

Painamattomat lähteet ja verkkodokumentit

1. Jyväskylän yliopiston julkaisuarkisto. 2015a. **Heikki Rantatupa, historialliset kartat – portaali** [www]. Saatavissa: <http://www.vanhakartta.fi/historialliset-kartat/sotilaskartat/rekognosointikartat-1776-1805>. Viitattu 10/2015.
2. Jyväskylän yliopiston julkaisuarkisto. 2015b. **Heikki Rantatupa, historialliset kartat – portaali** [www]. Saatavissa: <http://www.vanhakartta.fi/historialliset-kartat/sotilaskartat/kalmborgin-kartasto>. Viitattu: 10/2015.
3. Luoto, Kirsi / Kulttuuriympäristöpalvelut Heiskanen & Luoto Oy. 2015. **Pättinniemen ranta- asemakaava-alueen arkeologinen inventointi**.
4. **Verkkomakasiini**. 2009. Jyväskylän yliopiston kirjaston tiedotuslehti, 2.3.2009 [www]. Saatavissa: https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/19557/rantatupa_090302.pdf?sequence=1. Viitattu: 10/2015.
5. Museovirasto. 2015a. **Muinaisjäännösrekisteri** [www]. Saatavissa: <http://kulttuuriymparisto.nba.fi> > Muinaisjäännösrekisteri.
6. Museovirasto. 2015b. **Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY** [www]. Saatavissa: www.rky.fi.
7. Pirkanmaan liitto. 2005. **Pirkanmaan 1. maakuntakaava** [www]. Saatavissa: <http://www.pirkanmaa.fi/fi/maakuntakaavoitus/pirkanmaan-1-maakuntakaava>.
8. Pirkanmaan liitto. 2015. **Pirkanmaan maakuntakaava 2040**, luonnos [www]. Saatavissa: <http://maakuntakaava2040.pirkanmaa.fi/luonnos>.
9. Ympäristöhallinto. 2013. **Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet** [www]. Saatavissa: http://www.ymparisto.fi/fi-FI/Luonto/Maisemat/Arvokkaat_maisemaalueet.

Tampereella, 22. joulukuuta

2015 Pasi Vierimaa
Arkkitehti SAFA, YKS-
492 Arkkitehtitoimisto
Neva Oy